INFORME D'IDONEÏTAT DE CANVI D'ÚS

Conversió de les antigues escoles d'Almenar en un centre de dia

Ramon Fité i Font | Aleix Salazar i Aloy

31.08.2022

00_Índex

01_Antecedents
02_L'edifici de les escoles
03_Normativa aplicable centre de dia
04_Valoracions
05_Conclusions
06_ Annex | Plànols projecte original

01_Antecedents

• En data 27 de setembre la Paeria d'Almenar planteja un procés participatiu per tal de conèixer l'opinió dels veïns i veïnes del municipi sobre les preferències en el nou ús de l'edifici de les antigues escoles del poble. Tal i com s'indica en les bases del procés, es busca crear un espai que tingui en compte els següents objectius:

- Oferir cabuda a la majoria dels veïns i veïnes.
- Garantir estar sempre actiu, amb un ús continu i diari.
- Prioritzar aquells serveis que actualment no disposi el municipi.

Per tal de recollir les idees es van situar urnes al supermercat Plus, a la llibreria Anna i a la mateixa Paeria. També es van poder manifestar opinions a través de la web habilitada per a tal fi. Les dates definides per tal d'aportar idees van ser del 28 de setembre al 3 d'octubre.

• En data 13 de novembre es produeix l'obertura de les urnes procedents de la pluja d'idees i/o propostes per a la utilització de les escoles velles, on tots els vilatans/es d'Almenar havien pogut participar. Aquesta va ser oberta a tothom, a més es va demanar l'assistència d'aquells tècnics relacionats amb l'àmbit de l'arquitectura per tal que poguessin oferir el seu assessorament.

S'adjunten a continuació els resultats del procés participatiu sobre la destinació i l'ús de l'espai de les escoles velles.

PROPOSTA	VOTS
Centre per a entitats i associacions	40
Centre de dia	36
Biblioteca	25
Llar de jubilats	12
Sala d'exposicions - espai cultural	8
Ludoteca	7
Espai coworking	7
Local per artistes	5
Esports - situar aparells de gimnàs al pati	4
Escola de música	3
Centre d'atenció a persones nouvingudes	2
Menjador social	2
Mercadets de 2a mà	2
Cine	2
Viver d'empreses	2
Sala d'ordinadors	1
Lloguer o cessió d'espais	1
Centre especial d'infants	1

Aquest, tal i com s'ha indicat, tenia el mer objectiu de conèixer l'opinió dels veïns i veïnes del municipi sobre les seves preferències en el nou ús d'aquest espai. En cap cas el resultat es pressuposava vinculant.

• Com que el poble ja disposa de sales per diferents associacions, i es tracta d'un ús fàcilment compatible amb altres, com ara biblioteca o llar de jubilats. Des de la Paeria es vol conèixer la viabilitat de disposar d'un centre de dia en un edifici com aquest, s'encarrega per tant un estudi per tal que es dictamini si tal ús és idoni.

Ramon Fité i Font, arquitecte col·legiat nº17898-5 i Aleix Salazar i Aloy, arquitecte col·legiat nº76040-4, a requeriment de la il·lustríssima senyora Maria Teresa Malla i Aigé, paera d'Almenar, reben l'encàrrec d'informar sobre la idoneïtat de conversió de les antigues escoles d'Almenar en un centre de dia per l'atenció de la gent gran. Els dos tècnics van ser els únics assistents del seu sector a la jornada celebrada el dia 13 de novembre.

02_L'edifici de les escoles

Ens trobem davant d'un edifici històric, construït l'any 1935 per l'arquitecte Joaquim Porqueres i Banyeres. Autor també d'obres importants a Lleida, com ara, el Mercat del Pla (1920) o l'Hospital de Santa Maria (1922), i a Barcelona com l'Església de Sant Gervasi de Barcelona (1962). És considerat un dels representants del modernisme lleidatà, tot i que no sempre l'abraçava, en cada una de les obres acabava adoptant l'estil que més li interessava. L'edifici que trobem a Almenar el podem emmarcar en el regionalisme historicista, actualment no consta cap grau de protecció sobre l'edifici. Tot i així no hi ha cap dubte que es tracta d'un fet urbà importantíssim dins la vila que val la pena conservar.

L'edifici de les escoles disposa d'un cos central de dues alçades i dues ales laterals amb serveis en cada una de les puntes. Mitjançant aquesta tipologia edificatòria s'aconseguia separar la docència per sexes. Per altra banda, el cos situat a la part central s'acostumava a destinar a parvulari i als serveis compartits, com ara la biblioteca. A més, les escoles també compten amb una porxada a sud per tal de protegir-se del sol, aquesta també dotava el pati d'un àmbit més recollit i protegit en cas de pluja. Tot i així, el projecte original pretenia disposar l'edifici paral·lel al carrer Trullets, el qual l'hauria dotat de cert aire monumental (segurament per mantenir la cota del terreny i evitar la pendent del carrer Escoles). La situació actual de la peça millora l'orientació, però no acaba tenint aquest caràcter monumental. La proximitat als edificis veïns, el CAP i la guarderia, l'acaben absorbint dins el teixit urbà. Per una altra banda, el desnivell i el mur de formigó present en el carrer Cerés, no permeten les millors visuals cap a aquesta. S'adjunta a continuació una planta de l'illa d'equipaments que formen les 3 peces abans citades. El grafisme de l'escola correspon a la distribució original.

A.1·Planta baixa escoles **A.2**·Planta 1 escoles **B**·Escola bressol **C**·CAP
1·Carrer Escoles **2**·Carrer Trullets **3**·Carrer Cerés **4**·Avinguda de Lleida

e. 1:1000 0 5 20m

L'escola disposa de dos tipus d'estructura diferents. Per una banda, a les dues ales laterals, hi trobem murs de càrrega que sustenten unes encavallades metàl·liques, en aquestes s'hi recolzen les corretges de coberta[1]. Per una altra banda, a la peça central, hi trobem murs de càrrega i sostres formats per biguetes i revoltons. Els fonaments estan formats pels propis murs de càrrega encastats sobre el terreny[2]. Es desconeix si aquests descansen sobre un dau de pedra o de maons. Caldrà realitzar les cales pertinents per tal de comprovar els diferents sistemes.

[1] Segons indicacions dels tècnics municipals.
[2] Segons plànols de projecte de 1935. Adjunts en l'annex.

Al llarg del temps s'han realitzat diverses actuacions a l'edifici per tal d'adaptar-lo a les canviants necessitats escolars. Tot i així, totes aquestes intervencions s'han realitzat respectant en tot moment l'estructura i el caràcter de l'edifici original. Es desconeixen les dates de les petites modificacions respecte al projecte original, inclús es provable que alguna ja es dugués a terme just en el moment de construcció de l'edifici. Enumerem a continuació les més evidents. Creació d'un arxiu junt a les escales en planta primera. Obertura d'aules i de golfes en planta primera, damunt l'entrada principal. Subdivisió de la classe de pàrvuls en aules més petites. Creació d'una aula extra en cada una de les ales. Construcció d'un edifici annex per tal de dotar l'escola de cuina (única actuació que varia la volumetria). Renovació dels banys. Implementació de sistema de calefacció per radiadors. Impermeabilització de la coberta (2018). Substitució de les fusteries existents per tal de millorar-ne les prestacions (2022).

03_Normativa aplicable centres de dia

Per tal de projectar un centre de dia per l'atenció de la gent gran caldria garantir el compliment de certes normatives. En aquest cas, a més d'aquelles d'obligat compliment, com ara el Codi Tècnic de l'Edificació (CTE), modificat en última instància en el RD 732/2019, o la llei d'Ordenació de l'Edificació, Llei 38/1999, també caldria complir els següents decrets publicats en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. Es tracta del Decret 205/2015 de, de règim d'autorització administrativa i de comunicació prèvia dels serveis socials i del Registre d'Entitats, Serveis i Establiments Socials, i el Decret 182/2003 de 22 de juliol, de regulació dels serveis d'acolliment diürn de centres de dia per a gent gran.

Així un "Centre de dia", segons normativa, "ha d'ocupar la totalitat de l'edifici o, si en són una part, han d'estar completament independitzats de la resta; en aquest segon cas, les seves dependències han de constituir una unitat i han d'estar comunicades entre si mitjançant espais comuns propis". En el cas que el Centre de Dia només ocupés una part del edifici de les escoles suposaria dividir l'actual edifici en dues part completament diferenciades, amb entrades independents i desvirtuant la unitat del conjunt. Amb lo qual l'adequació com a Centre de Dia passaria per l'ocupació de la totalitat de l'edifici actual. En tot cas, donades les necessitats de la Paeria, les superfícies de l'edifici, uns 925 m^2 [3], ens porta a un centre de dia amb una capacitat de mínim 25 persones[4]. Caldrà atendre doncs aquestes condicionants.

Pel que fa a la normativa relativa a patrimoni, com que es tracta d'un edifici sense cap grau de protecció, no caldrà seguir cap text vigent, estarà sotmès tot sota la propia voluntat de l'autor/a de l'obra i de la voluntat del client/a. En canvi, al tractar-se d'una rehabilitació/restauració certes parts del CTE es tornaran més laxes[5].

[3] Segons plànols del projecte original. Les diferents actuacions i ampliacions han ampliat aquesta superfície.
[4] Una ocupació inferior significaria una infrautilització de l'edifici. S'aconsella doncs que tot projecte redactat segueixi les línies determinades per les *"17 Sustainable Development Goals (SDGs) included in The United Nations 2030 Agenda"*
[5] Segons l'ús al que estigui dedicat. No és la mateixa la normativa d'obligat compliment en una cuina que un vestíbul.

04_Valoració

Un cop establerts els punts de partida, es procedeix a valorar la hipotètica intervenció, aquesta es realitzarà des de tres punts de vista. Segons els seus valors d'ús generals, els valors documentals i finalment pels valors subjectius. Es realitzarà en tot moment una comparació amb aquells usos previs, en aquest cas només d'escola, que hagi pogut tenir.

Valors d'ús general

Primer de tot es tindrà en compte la capacitat de l'edifici d'albergar l'ús que conté en el seu interior. L'edifici es va dissenyar expressament per tal de poder encabir i fer funcionar perfectament l'ús pel qual va ser pensat. Amb el pas del temps, davant les noves necessitats, ha sofert petites modificacions, tot i així, no s'ha arribat mai a incorporar un ascensor per tal de garantir-ne la plena accessibilitat. En el nou ús aquesta caldrà que sí estigui garantida. Per una altra banda, el fet de disposar d'un ordre molt pautat de finestres al carrer ha funcionat molt bé quan darrere aquestes trobem aules, espais amples, si hi disposem espais més reduïts, com els que demana un centre de dia, l'espai d'una finestra pot resultar massa just i el de dues pot ésser excessiu. L'esquema en pinta[6] que tal i com s'ha comentat sí ha funcionat per una escola, es pot veure desvirtuat quan cal disposar de circulacions interiors doblades, tal i com demana el programa funcional abans esmentat. Aquest demana disposar de dos passadissos per tal de tenir itineraris interiors independitzats de la resta d'usos de l'edifici. Això desvirtuaria la relació entre interior i exterior. L'espai exterior, en canvi, adaptant les diferents maneres d'ocupació d'aquest, sí que resultaria ideal pel nou ús. Finalment caldria tenir en compte les noves sales especials i les seves característiques que demana aquest nou ús, aquestes són tipus dutxa geriàtrica, cuina, espais de bugaderia o sales d'instal·lacions degudament ventilades. Aquestes poden resultar difícils d'adaptar dins l'edifici existent sense perdre la claredat de l'esquema actual.

Si parlem dels valors ecològics, l'edifici ha gaudit sempre del porxo, el qual li ha conferit protecció vers el sud. A les aules del cos central, en canvi, s'ha disposat de persianes venecianes. Estratègies correctes al 1935. Els nous requeriments tècnics, en canvi, demanaran un ambient interior climÀticament més controlat. Aquest fet suposarà la instal·lació de maquinària, però resultaria un error reduir l'alçada interior en favor d'un major rendiment dels diferents equips. L'alçada dels espais és un tret diferencial de l'edifici. El mateix es pot dir del porxo. Ocupar-lo amb diferents sales de petit tamany també resultaria un error, desvirtuaria la seva funció d'element intercanviador entre interior i exterior. En canvi, mitjançant la substitució de fusteries i les millores tèrmiques pertinents als diferents paraments, es podrà reduir la demanda d'energia general de l'edifici.

En quant a valors d'emplaçament, relació física i espacial amb l'entorn. Es tracta d'un fet urbà dins la vila. Si observem les ortofotos existents podem veure com aquest es trobava dins un límit urbà. Poc a poc, el poble ha crescut al seu voltant fins acabar integrant-lo dins la trama urbana. El CAP i l'escola bressol han acabat de complementar la mançana d'equipaments. Tot i així, de les tres peces, les escoles, han estat l'element que més activitat ha portat a l'entorn. El pati, és un espai privat, però ha permès **ser utilitzat per la col·lectivitat en dates senyalades**, per una altra banda, l'entrada i la sortida de l'escola, va generar l'aparició de nous usos i comerços als voltants. Un Centre de Dia, juntament amb la futura clausura del CAP, sembla que negarà una mica més l'entorn i acabarà de privatitzar totalment el pati exterior. Si més no, així es produeix amb edificis de les mateixes característiques ubicats dins els teixits urbans.

Finalment, si tenim en compte el valor econòmic i la relació cost-benefici a llarg termini. En cap moment s'ha considerat les escoles com un element que aporti beneficis econòmics substancials. Els beneficis culturals i socials en canvi sí que foren altament significatius en la seva etapa lectiva. D'aquests, amb el nou ús, només podem tenir en compte aquells socials. A aquests se li podria afegir aquells assistencials relatius a l'acompanyament de la gent gran. La Paeria, per la seva banda, caldrà que realitzi els estudis pertinents del que suposa disposar d'un centre de dia d'aquestes dimensions en un edifici com aquest. No sols a nivell de personal, sinó també en quant al manteniment.

[6] Esquema en pinta: tots els espais "penjen" d'un passadís longitudinal només en un dels costats.

Valors documentals

Valor arquitectònic | històric, relació dialèctica d'ús-estílistica. En aquest cas podem considerar que es varen utilitzar les tècniques pertinents a l'època en el moment de la construcció. Les connotacions històriques no foren gaire elevades. A més l'afegit del fals sostre en les aules de planta baixa contrasta amb aquelles on encara podem percebre el sistema de biguetes i revoltons original. Les demandes tècniques de les noves sales, sobretot aquelles amb requeriments tècnics especials, poden desvirtuar els diferents espais. Caldria realitzar un treball d'investigació per poder esbrinar com eren originalment els sostres. Si més no, aquest apartat sí serà fàcil de garantir en les grans sales, els espais més comunitaris.

Valor històric | document políticosocial. L'edifici fou clau en el desenvolupament de la vila d'Almenar. Es considera que el nou ús hauria de poder explicar la vida anterior de l'edifici, en aquest sentit es posa en dubte si el centre de dia, per les seves connotacions privatives, seria capaç de fer-ho.

Valor antropològic | Testimoni d'un mode de vida. Aquest valor considera la capacitat de l'edifici d'emanar aquells modes de vida que hagi contingut. Es torna a realitzar la mateixa consideració respecte les noves sales amb requeriments tècnics especials. Si més no, també es considera com aquelles persones que segurament el puguin ocupar, seran aquelles que ja ho varen fer ara fa uns anys. Serien per tant, els encarregats de poder prendre el testimoni i mantenir-lo.

Valors subjectius

Arquitectònics, estètic. Percepció col·lectiva o individual satisfactòria respecte l'estètica de l'edifici. Cal entendre la percepció de l'edifici durant els diferents períodes de temps i intentar que els seus usuaris s'hi sentin còmodes. Així doncs, es considera aquest requisit com a satisfactori en l'antiguitat. Però es torna a posar en dubte quan s'han de disposar de les sales amb necessitats especials, les quals poden entrar en conflicte amb les aules existents de gran alçada.

Situació. Percepció col·lectiva satisfactòria vinculada amb la ubicació de l'edifici. Les escoles són del poble, per això el poble les va acabar abraçant i va créixer al seu voltant. La privatització de l'edifici entra en contradicció amb aquesta voluntat col·lectiva. Tot i així, resultaria en un centre de dia on, aquella persona que pogués, podria arribar caminant. Caldrà valorar per part de la Paeria si els seus usuaris poden dependre d'ells mateixos per tal de desplaçar-s'hi.

De vetusta i novetat. Imatge estètica - sentimental del pas del temps. L'edifici ha de ser capaç d'evocar el pas del temps. En l'època, es va construir mitjançant recursos tradicionals un nou equipament pel municipi. S'entén que la combinació d'espais nous i antics en el nou ús de l'edifici, degudament dissenyats per no comprometre altres valors, garantitzaria aquest punt.

Icònic, capacitat d'allotjar significats diversos. Es valora aquí la capacitat de l'edifici per adquirir un significat en sí mateix. Ser una peça important en el context urbà i ser reconeixible per la població com a tal. Es posa en dubte si el centre de dia compliria amb aquests requeriments.

Identitat, capacitat d'encarnar la memòria col·lectiva. Correspon aquí la capacitat de la ciutadania per tenir sentiments de pertinença vers l'edifici. Es torna a posar en dubte doncs quan parlem del nou ús. Cal a més, que aquest desperti aquest tipus de sentiments a la major part de la població, no sols a un petit col·lectiu d'usuaris.

05_Conclusions

A continuació s'aporta una imatge amb les consideracions realitzades en l'apartat anterior expressades de manera gràfica. Com es pot observar, gairebé tots els apartats veurien com el seu valor es veu afectat. Els que en resultarien més afectats són aquells pertanyents a la identitat i l'iconicitat del propi edifici. Per una altra banda, l'ecològic i el de vetusta-novetat es poden veure incrementats sempre i quan no entressin en conflicte amb altres condicionants que alteraria per complet els altres valors explicats.

—— Ús escoles - – - Ús centre de dia

Es determina doncs que un centre de dia per l'atenció de la gent gran no és l'ús indicat al qual destinar les antigues escoles si se'n volen conservar aquells valors inherents d'aquest tipus d'edifici. Es recomana per tant a la Paeria d'Almenar que destini l'edifici a un ús més adient. A més, també es suggereix que s'iniciin els tràmits per tal de poder protegir-lo.

e. 1:400 0 2 8m Façanes i seccions. Làmina provinent de l'Arxiu Històric de Lleida.

e. 1:400 0 2 8m Plantes. Làmina provinent de l'Arxiu Històric de Lleida.

RAMON ANTONIO FITE FONT / num:17898-5

Signat digitalment per RAMON ANTONIO FITE FONT / num:17898-5
Data: 2022.08.31 19:52:42 +02'00'

Ramon Fité i Font
Arquitecte col·legiat nº17898-5

SALAZAR ALOY ALEIX - 47904415S

Digitally signed by SALAZAR ALOY ALEIX - 47904415S
Date: 2022.08.31 15:27:11 +02'00'

Aleix Salazar i Aloy
Arquitecte col·legiat nº76040-4

Almenar, 31 d'agost de 2021